

Az Aracs első sikere*

Tisztelt Szeli István tanár úr!

Az Aracs folyóirat abban különbözik a mai napig baloldali Híd-tól, hogy nincsenek sem főideológusai, sem kasideológusai. Az Aracs nemzetmegtartó elkötelezettségű, polgári világnézetű folyóirat, s ezért nincs szüksége valamilyen új, általam kiagyalt ideológiára. Én a közéletiség mellett elkötelezett szociológus vagyok.

A szépirodalom mindennapi életem része. A szépirodalomban lévő állapotokat nem akarom „forradalmasítani”. Az írói tehetséget - ugyanúgy, mint a művészet bármilyen más területén jelentkező tehetséget - isteni adománynak tartom. Az emberiség szerencséje - az én szerencsém is -, hogy vannak közöttünk olyan tehetségűek, akik érzéseinket és gondolatainkat nálunk szebben és nagyobb kifejező erővel tudják érzékeltetni. Az írókkal és költőkkel soha nem volt és nem is lesz vitám. Egyéniségük kialakulása folyamán az írók törvényszerűen olyanokká válnak, amilyen elvárásúak velük szemben az olvasók - és mások. Néha teremtenek ők is új igényeket.

Azokkal van vitám, akik az irodalmat befolyásoló követelményeiket megfogalmazzák. Nem valamilyen „mindenkori” általános irodalompolitikával viaskodom, amelyben az alkotó és az irodalmi alkotást befogadó normális körülmények között közvetítő nélküli kapcsolatba lép egymással, s utólag tanulmányozhatjuk ezt a sokszínű kapcsolatot. Elsősorban az elmúlt 55 év politikailag irányított irodalompolitikájával pörösködöm, amely szörnyetegi lényében, ráadásul más nép politikai szolgálatába szegődött. Művelői: törvényszerűen és kikerülhetetlenül az irodalomkritikusok és irodalomtörténészek, akik, akár elhiszik ezt önmagukról, akár nem, akár tudatában vannak, akár nem, csak látszatra segítői, inkább hazug pártolói az alkotónak és a befogadójának, amikor az irodalom autonóm természetétől idegen állampolitikai érdekeknek és törekvéseknek igyekeznek megfelelni. Pörölöm az irodalomkritikusok és irodalomtörténészek hiányos korismeretét, következet-

len, zűrzavaros filozófiai kiindulási elveit és tételeit, csaló politikai törekvéseit, ígéreteit és kiszolgálói megvesztegethetőségét.

Az Aracs folyóirat sikereként könyveli el, hogy „áskálódó”, „rágalmazó” bírálatainak hatására az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszéke először rendezett az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc alkalmából olyan ünnepi műsort, amely méltó a jövőbeni magyartanárokhoz, amikor majd ők is oktatni és nevelni fognak, s végre lesz példaképük, hogyan kell megünnepelni a magyarok nemzeti ünnepét. Lesz mire emlékezniük: a „mi is így csináltuk az egyetemen, a tanulóinkat is erre tanítjuk az iskolában” tanári jellemük szerves részévé válik.

Dr. Bori Imre délvidéki magyar olvasókönyvének megjelenését is ebben az értelemben örömmel fogadom, s nem látok benne, mint mások, pálfordulást, hanem előrehaladást.

A párbeszéd lehetősége közöttünk nagyon leszűkült és alacsony szintre süllyedt, amikor az egyik félnek a párbeszédhez való hozzáállása inkább elzárkózó és elutasító, mint együttműködő. A vitapartner ahelyett, hogy érvekkel és tényekkel védekezne, elzárkózik tőlük, mert olyanokkal kell vitáznia, akik állítólag vitára nem is méltóak. Lekicsinylően viszonyulni akadémiai magasztalokból azok iránt, akik, sajnos, nincsenek az akadémiai tagságnak és titulushoz még csak a közelében sem, annyit jelent, mint önmagunkkal folytatni képzelt dialógust vagy monológot mondani. Az „én nem vitatkozom olyanokkal, akik magasztalomhoz nem méltóak, én nem engedem meg, hogy az irodalom ezoterikus természetét profanizálják, mert ha ezt teszem, korbába keveredek és megesznek a disznók” – nem szerencsés hozzáállás. Mi az Aracs folyóirat körül nem üzünk gúnyt az irodalomból és művészetből. Valamennyien szakmailag felelősségteljes és felkészült tollforgató emberek vagyunk. Nem akarunk veszekedni és senkit sem utálunk személy szerint. Csupán egy kor hiányosságaira és fonákosságaira akarunk rámutatni, amely, mint az ma már jól látható, zsákutcába vezette

az irodalom alkotóit és befogadóit is. Téves eszmék vonzásába került szinte minden író, mert azok, akik az irodalompolitikát alakították, becsapták őket követelményeikkel, felmagasztaló bírálataikkal és díjaikkal - néha egyszerű utasításaikkal és utalásaikkal, olykor a példabeszédükkel. Az olvasó évtizedekig vesztes volt, mert csak elvétve ismert rá valamely valós problémájára az alkotásokban. Nem volt mivel szembesülnie az irodalomban, s ezért nem szembesülhetett önmagával sem a valóságban. Hangulatilag, érzelmileg és tudatilag rövidült meg. Sehogy sem érzi magát jól mély-énjében, s az irodalomtól sem kapott segítséget.

Nem tagadjuk, szerintünk is jobb lenne, ha akadémiai tagok között látnánk párbeszédet ezekről a kérdésekről. Köztük azonban idáig csak mélyen kongó hallgatást tapasztalunk. Hisszük, hogy 15-20 év múlva a Magyar Tudományos Akadémiában és a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémián is új szelek fognak fújni. Hacsak részben fog felfrissülni tagságuk, az irodalomtudomány máris sokat kap ezzel. Az irodalom és művészet ismét problémaérzékenyvé válhat, új meglátásra és fölfedezésekre lesz képes. Amíg ez nem történik meg, addig kell róla írni, vitatkozni. Nem osztogatjuk egymásnak az olvasó büntetése nélkül kétszer-háromszor is ugyanazokat a dicséretek, elismerések és kitérítések. Nem személyes sértődöttségünkről van szó, hanem eszmei harcról, azok indították el, akik vállalták a közéleti szerepet és keresik a kiutat abból a kelepceből, amelybe az olvasók, de most már az alkotók is jutottak. A lelki szegénység és kiürültség verme húz valamennyiüket lefelé. A közvetlen pártutasításokhoz igazodó szocrealista-zsdanovista irodalomtudomány elutasításával még nem szűnt meg a jugoszlávság eszmei hagyatékán tenyésző köd.

Dr. Szelei István akadémikus műveltségét, tudományos adottságait és felkészültségét, emberi mivoltát mélyen tiszteltem és becsülöm, még akkor is, ha ő nagyon lekicsinylően és lenézően viszonyul hozzám. Nekem nem ezekkel az adottságokkal van vitám, hanem a pozicionált értelmiségi vezető betöltött szerepkörével és az értelmiségi vezérszereppel. Elsősorban azzal, hogy nem az alkotó jutott évtizedeken keresztül tekintélyhez, megbecsüléshez és elismeréshez, hanem a politika által irányított intézményvezetők és azok az írókon és költőkön, mint a fagyöngy, tenyésznek. Nyilvánvaló, hogy az elveszített eszmék nem riasztják az intézmények valamikori vezetőit, s a valamikor szerzett zsákmányt az új körülmények között is féltve őrzik. A régi pozícióból új pozíciót csinálnak önmaguknak. Ér-

telmiségünk vezéregyéniségei (az úgynevezett magyar intézmények irányítói) nem teljesítették tudatosító szerepkörüket és a velük szemben támasztott elvárásokat. Ennek ellenére továbbra is hasznos küldetésűeknek tüntetik fel önmagukat. Nem vallják be sem önmaguknak, sem másoknak, hogy a fényüket a párttól kapták, és amikor ez a párt eltűnt, az ő idejük is lejárt. El akarják hitetni a jelennel és a jövővel, hogy ők örök és hibátlan fényforrások.

Én mint szociológus a történelem ügyésze vagyok. Bármilyen kegyetlennek és megvesztegethetetlennek akarok látszani önmagam előtt, nem vagyok a történelem ítélőszéke. Segíteni akarok neki, de hogy elfogadjá-e vagy elveti vádjaimat, csak utólag fog beigazolódni.

Én hosszú társadalmi folyamatokban gondolkodom, s így vizsgálom a vezéregyéniségek szerepét is a közéletben. A társadalmi folyamatok alakulásával mérem az értelmiség alkotóképességét, eszméinek súlyát, hozzájárulását az ember jobbításához, cselekedeteinek eredményességét, szándékát, a maradandó értékeit. El lehet ezt tőlem vitatni, de akkor mástól fogja megkövetelni ezt a szókimondást a szakmai becsület. Legyek azonban látszólag bármennyire is kérelhetetlen, tőlem bárki bűnbocsánatot kap és fog kapni a jövőben is - csak kérje. Minden egyes esetben jegyezni fogom a kérelmét - csak kérje eszmei cselekedetével és példamutató emberi magatartásával (ide értve a megbánást is). Különösen bűnbocsánatot fog kapni az, aki vezekel, aki már érzi hogy tévedett, s ezentúl - túlemelkedve önmagán - mindenki előtt beismeri, hogy a múltban téveszmék hálóját fonta, vagy ő maga is annak a rabságában cselekedett - akár anyagi haszonlesésből vagy más érvényesülési vágytól indítatva. Mondjam a régi kommunista nyelven? Aki képes az önbírálatra, az erkölcsileg megtisztul és méltó lesz a tiszteletre. Az ember lelkesége, szellemisége és eszmeisége nem egyszer s mindenkorra adott. Az emberi élet velejárója, hogy sorsfordulóin változik a szemlélet. A végtelen vagy véges megismerés és felismerés útján végig kell menni. E nélkül az ember lelkesége nem érik meg, nem érik be. Az ilyen változások elfogadása sohasem egyenlíthető ki a köpönyegforgatással. A rossz felismerése után nem erkölcstelenség az új, a haladó, a jobb szolgálatába állni. Az erkölcstelenség másban van: abban, hogyha valaki a rossz felé vitt valamit és valakit a múltban, s az újnak és haladónak is vezéregyénisége (nemcsak követője) akar lenni. Azért erkölcstelenség, mert ezzel a tettevel másnak (gyakran a koráb-

ban mellőzöttek) az eszmei felismerését, erőfeszítéseit, szenvedéseit, más élete részét sajátítja ki magának. Más életének kisajátításával, más eredményeivel akar ékeskedni.

Én idáig nem tapasztaltam, hogy az úgynevezett magyar intézmények volt vezetői, elsősorban a Magyar Tanszék vezéregyéniségei közül bárki is megbánást tanúsított volna. Bűnbocsánatot kért volna, önkritikát gyakorolt volna. Továbbra is mellőzik azokat, akik velük eszmeileg nem értenek egyet. Saját soraikból is kiközösítik azokat, akik a másként gondolkodókkal nyilvánosan bárhol is szóba mernek állni. Éberek ma is, mint amilyenek voltak a múltban.

Én nem bántok mindenkit és mindenkor. Nagyon sok kommunista vezetőről a múltban rossz véleményem volt. Emberekként rosszak és a közéleti tevékenységükben kártékonyak voltak. Mostanában néhányat e régi vezetők közül becsületes emberi tartásuk, tiszta eszmeiségük, magába szálló visszavonultságuk miatt mégis elkezdtem tisztelni. Az ilyen magatartáshoz lelki erő kell. A Magyar Szó valamikori főszerkesztőjét, Varga Lászlót nem bírálom, pedig annak idején, amikor leváltották, egy láda meg nem jelentetett kézirat maradt utána. A maga idejében hithű kommunista volt, de az maradt a mai napig is. Nagy érdeme, hogy őszintén bírálta a miloševići rendszert. Csatlakozott egy magyar civil szervezethez. Hasznosan segíti munkáját, de múltjára való tekintettel, többé nem törekszik vezetői pozícióra. Nem játssza meg a ravaszkodó szürke eminenciást, aki háttérből irányít. Minek őt bántani? A valamikori kalocsai jezsuita gimnáziumi növendékből lett hithű kommunista és politikai karrierre vágyódó fiatalember, aki később a magyarok közül Sóti Pállal együtt a legmagasabb pártpozícióig „verekedte fel” magát, Major Nándor, előző életszakaszában össze-vissza hazudozott másoknak és önmagának. Ma az igazat és csak az igazat írja. Jelenünk igazi és nagyszerű krónikása - famulusa. Ma már a karrier és a kitűnni vágyás nem érdekli, annál inkább az, hogy minél többet lásson meg abból, ami e korban lejátszódik. Lehet, hogy jó író lett volna, de ő a karrier után futott. Ma vezekelő íródéák az önmagával való meghasonlottságában. Bozóki Antal a Tartományi Pártbizottság Nemzetiségi Albizottságának szervező titkára volt. Túlfűtött politikai ambíciókkal. A Božović-féle rezsim feltűnésének a kezdetén miniszteri tárcát kapott és fogadott el. A tartományi közigazgatás átszervezését bízták rá. A gonosz szerbek háborújának előkészítéséhez kellett a tartomány összes erőforrásait összpontosítani Belgrádban. Mivel-

hogy ennek útjában álltak a tartományi hatáskörök, meg kellett szüntetni őket és meg kellett szabadulni az autonómistáktól. A legpiszkosabb munkát egy magyarra bízták. Az elbocsátottak ne őket szidják, hanem egy magyart. Miniszterkedése alatt rövid úton kirúgott engem is a munkahelyemről. Amikor rájött, hogy milyen piszkos munkával bízták meg, akarata és naivitása ellenére (hiszen tevékenységével készítette elő a helyet Milošević vajdasági helytartóinak) azonnal felmondott. Az ilyen ember a Forumban sem kellett az újságíróknak. Igazgató nem lehetett belőle. Ekkor a számára legnehezebb, legkilátástalanabb helyzetben, amikor mindenki megvetette emberi lényében, ügyvédi irodát nyitott. Ilyen rossz erkölcsi bizonyítvánnyal merte vállalni a golgotát. A magyar ügy igazi támogatójává vált a maga módján, de szakmai önbecsülésére is vigyáz. Bosnyák Istvánt és engem 22 éves korunktól kezdve (amikor megismerkedtünk egymással) összekötött egy lelki rokonság: a totalitarizmus iránti személyes utálat. Ezt mindegyikünk másként és máshol látta és hangsúlyozta. Mindketten habzó szájjal védtük a magunk igazát. Bosnyák István előző szellemi munkásságában tapasztalható volt valamiféle kizárólagos, a priori európer-re való hivatkozás, amit én képtelen voltam elfogadni. Számomra nem létezett sohasem nemzetek fölötti és nemzeti jellegtől független európaiság. Azt hiszem, hogy ma már Bosnyák István is ezt így látja, de én is sok mindent úgy látok ma, ahogy azt ő már korábban. Bosnyák István, ha nem tévedés nélkül is, de sokat tett a Magyar Tanszéken és a Forumon belül a jól bebetonozott szellemi előjogok felszámolásáért és a szellemi monopólium szétveréséért. Nagyok az érdemei a többpólusú magyar értelmiség kialakításában. De tisztelhetem-e Bordás Győzöt, aki azt hiszi önmagáról, hogy mindörökre joga van a magyar értelmiség intézményes képviselőjére? Meg van győződve arról, hogy a magyarság őt választotta meg értelmiségi képviselőjükként. – Homo nullius coloris. De tisztelhetem-e az öröké izgága Gerold Lászlót, aki rögtön hóbörög, ha az értelmiség közéleti szerepét és felelősségét vetik föl előtte.

Mindezeknek az életében semmit sem jelentett a múltjukhoz való becsületes viszonyulás. Eszméik életrekeltéséért ma már nem tehetnek semmit. Ezek az idő múlásával fakulnak. Mégis élvonalbeli, ismét előjogokat élvező polgárként akarnak bevonulni a civil társadalomba. Ennek minden lehetőségét továbbra is maguknak követelik. De lehet-e a civil társadalmat szolgálalkúsággal vezérként megélni?

Önök a Magyar Tanszéken azzal védekeznek ellenem, hogy ötszáz magyartanárt kiképeztek a magyar közösségnek (Bányai János). Sohasem gondoltam, hogy az ötszáz magyartanár közül mind az ötszáz rebellis szellemű kellett volna legyen: melldöngető magyar, aki piros-fehér-zöld lobogóba burkolózik és útonútfélen nemzeti kokárdával díszelve magyar nótát rikácsol. Az azonban biztosan állítható, hogy az 500 magyartanár közül alig akad néhány, aki valaha is valamilyen közéleti cselekedetben részt vett volna, aki valamilyen magyar közösséget építő, szolgáló, szervező munkában megbízást elvállalt volna. Szabadkán, ahol élek, a magyartanárok nagy többsége – tisztelet a néhány kivételnek – nem vállal közéleti szerepet vagy szervezőmunkát: az ilyen ajánlatot elutasítja. Az Önök által kiképzett-kinevelt magyartanárok nemcsak a politikai, tudományos, ismeretterjesztő rendezvények és előadások szervezését nem vállalják, de ilyen előadásokon és rendezvényeken nem is vesznek részt. S ha ez idáig a körülményekből következően még érthető, ami ezután jön, az döbbenetes. A magyartanárok irodalmi előadásokon és rendezvényeken nem jelennek meg és nem elsősorban ők szerveznek ilyeneket. Így van ez Zentán is, az ön szülővárosában. Ritkán járnak el a rendezvényekre, nem vállalnak semmilyen közéleti teendőt, mert önök így és ilyenek nevelték a magyartanárokat. Önök nem adtak közéleti bátorságot, emberi tartást és hivatástudatot – a szűkebb szakmai tudáson túli – magyartanári hivatástudatot nekik. Ha mégis akad elvétve, aki ilyen tekintetben is helytáll, ezt az önök nevelése és kiképzése ellenére teszi. Szerencsére mások is hatottak rájuk.

Önökre mint kiképző tanárookra (értelmiségi elitre) nem a közéleti bátorság volt a jellemző, hanem a hallgatás méltósága vagy cinkossága. Valamilyen közéleti cselekedetben lehetett-e számítani az önök segítségére, támogatására? Valamilyen közösségépítő cselekedetben segédkeztek-e? Nem segítettek még az utóbbi tizenöt évben sem, amikor ehhez nem kellett sok bátorság.

Nemzetiségi közösségünket nyolcvan éve tapossák és megalázzák. Önök ezt a tényt könyveikben, tanulmányaikban és előadásaikban a tanulók előtt módszeresen elhallgatták és tökéletesen agyonhallgatták. Mintha ez meg sem történt volna velünk. Pedig ha valaki valamit is (legalább keveset) tehetett volna a közössége érdekében, azok éppen önök voltak. Az önök hangjának lett volna súlya a szerb közvéleményben és a párt előtt is. Önök ezt megtehették volna minden bán-

tódás nélkül. Önöknek nem történt volna bántódása. Önöket védte a nemzetközi tekintélyük és megkapták a nemzetközi közvélemény támogatását is. Az önök polgári kényelme egyáltalán nem szenvedett volna kárt.

Soha semmilyen bántódás önöket nem fenyegette és nem érthette volna.

Jó kezdetnek nézünk elébe. Az Aracs folyóirat szókimondó bírálatainak eredményeként végre úgy ünnepezték meg a Magyar Tanszéken az 1848/49-es magyar szabadságharcot, ahogy az méltó egy Magyar Tanszékhez. Igaz, ez tizenöt évi késéssel történik és nem negyvenéves példamutatással. Hátra van még az 1956-os magyar forradalomra és szabadságharcra való megemlékezés bevezetése. Hátra van még, hogy Bányai János tanszékvezető tanár ne akarjon csak európeereket nevelni, hanem a Bartók és Kodály szellemében (netán a Szabó Dezső-i gondolat jegyében, hogy „minden magyar felelős minden magyarért”) nevelt magyartanárokat képezze ki európeereknek.

Ami pedig a tanár úr fölfedezését illeti, hogy amíg Ön jelentéstételre ment a tartományi pártbizottságba, addig én azért jártam be a magyar művelődési intézmények munkatársaihoz, így a Hungarológiai Intézetbe is, mert minden biztonnyal besúgó voltam –, a következőket tudom mondani. Én minisztériumi tanácsos voltam. Mint az ismeretes sokak előtt, hat-hét évi engedetlen párttagság után teljesen letértem a párt eszmei vonaláról. S ezek után kizártak. Ennek ellenére a munkahelyemen meghagytak. A régi rendszer anyagi javait és előjogait továbbra is élveztem. Kétszer is kaptam lakást, a vezetők nyaralóiban nyaralhattam. Többször megkíséréltem elmenni más munkahelyre a közigazgatásból (igazolni tudom). Nem engedték meg. Nemcsak azért, mert szorgalmas és állítólag jó szakember voltam, hanem mert több eszük volt, mint a Božović-féléknek.

Tudja-e a tanár úr azt, hogy én a helyi közösségben lévő Vöröskereszt végrehajtó bizottságának sem lehettem a tagja? Ahova mentem, vagy már előtte vagy utána, megérkezett a titkosított dosszié is.

Tudja-e a tanár úr, hogy a gyerekeimmel léptenyomon éreztették, hogy az apjuk pártbüntetett? Amikor az egyik tanár a magyar gyerekeket a rendőrség működésével ismertette meg, az én három kötetes dossziémat rakták eléjük és mutogatták a tanárnak, akivel közeli barátságban voltam.

Tudja-e a tanár úr, hogy a fiamat azért nem választották meg egyetemi tanársegédnek, mert az apját kizárták a kommunista pártból? Képzelve el, tanár úr,

ezt közölték vele a tanárai! Mind-mind orvosok! És ilyet tettek vele! Ezután mit tehetett? Egy kis kofferrel, benne Szentágothai Funkcionális Anatómiájával és az ómamától kapott bőrből kötött kétszáz éves Bibliával nekivágott az ismeretlen és kegyetlen nagyvilágnak. Sem az emberiség, sem senki ember fia nem kezd a nulláról! Ő a nulláról kezdte. Úgy érzem, mert az apjától nem kapott semmit, nem is szerethet úgy, ahogy egy apát kellene szeretni. Cselekedeteimmel megrövidítettem a fiamat emberi lehetőségeiben. Tíz év után is félek elmenni hozzá látogatóba, a világ másik részébe. Nem érdemlem meg, hogy lássam.

Nem minden tekintetben érzem magam a régi rendszer mártírjának. Anyagilag semmiféleképpen. Én csak a magyar csúcsértelmiségi mártírja vagyok, mert attól a naptól kezdve, hogy kizártak a kommunista pártból, többé úgyszólván senki sem akart velem még emberhez méltóan sem beszélni. Egy értelmiségi nulla lettem. De hiszen a kizárásnak éppen ez is volt a célja...

Tudja-e a tanár úr, hogy amikor csak szükségesnek tartották, az íróasztalomat a munkaidő után átkutatták, a telefonbeszélgetéseimet odahaza lehallgatták, a mozgásomat és kapcsolataimat naponta ellenőrizték. Én 1980-1991 között a főnök szobájában kellett hogy üljek és dolgozzak. Infantilissá tettek. Nekem nincs elfekvő kéziratom a fiókban. Nem írtam és nem is gondolhattam írásra. A gyerekeimmel játszottam, ez volt az örömöm. Veszélyes lettem minden magyar értelmiségi számára, a párt pedig megvédte őket tőlem.

Én nem súghattam be senkit, mert velem alig akart vagy mert bárki is szóba állni, de rólam minden biztonnyal sokan jelentést tettek. Mindezért egészen a mai napig az én barátaim: földművesek, fémmunkások, kisiparosok és lelkesek voltak. Olyan emberek, akiknek nem volt mit félteni a régi rendszerben ettől a barátságtól.

Pedig nekem egyáltalán nem áll jól a mártír szerep, nagyon ragaszkodom az életörömhöz...

Tudja-e a tanár úr, hogy milyen volt a mi politikai elitünk? Röviden elmondom. Nagy Ferencsel, amikor kutyákat ment etetni a Halászszigetre, nagyon gyakran találkozottam. Ilyenkor rendkívül szívélyesen elbeszélgettem velem. Nemegyszer egy óra hosszát is.

Bent a munkahelyünkön vagy a városban, ha találkozottunk, nem akart megismerni.

Farkas Nándor csak akkor kezdett barátkozni velem, amikor már nyugdíjazták, pedig jól ismertük egymást. Régi kommunista családok... Többször meglátogattam odahaza. A felesége tudta, hogy a szüleim

életüket is kockáztatva a második világháború alatt zsidókat rejtegettek, zsidó vagytonokat őriztek meg maradtalanul. Kedvelt, méltányolt.

Bent a Tartományi Képviselőház és a Tartományi Végrehajtó Tanács épületében bennünket, magyarokat két kézen meg lehetett volna számolni (néha egy kéz is elég lett volna). Farkas Nándor ennek ellenére nem akart ismerni addig, amíg együtt dolgoztunk, de akkor sem, amikor a Forum igazgatója volt, s én nála a kiadótanács egyik bizottságának a tagja lettem. Ezek az „elvtársak” a legjobbak voltak.

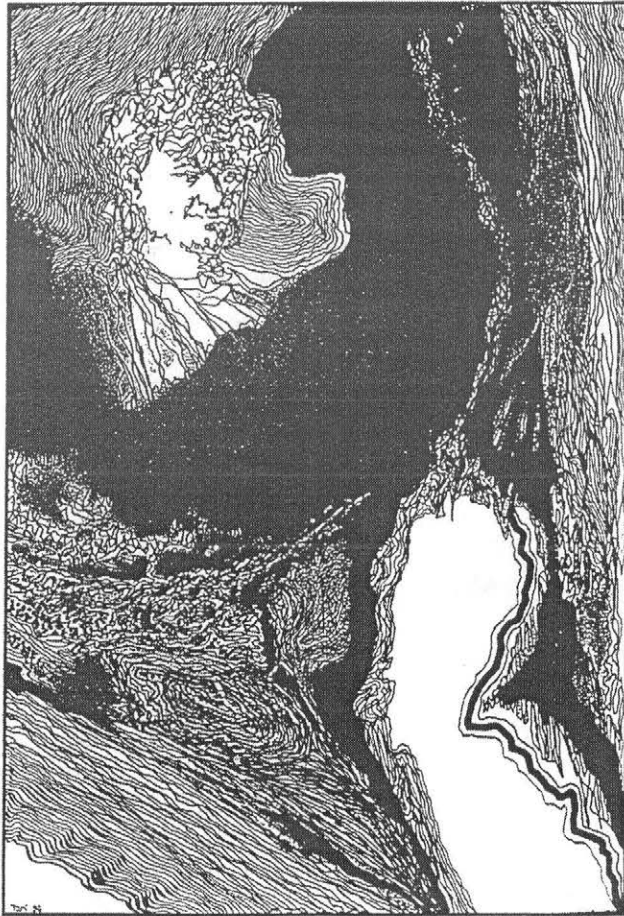
Ne is beszéljek a többi akkori politikai vezetőnkéről... Jellemrajzukhoz még igen sok ecsetvonás meghúzása szükséges. Valamennyien azt hitték, azt gondolták, hogy csaknem felnőttek a szerbekhez.

A magyar csúcsértelmiség még náluk is rosszabb volt, az értelmiség vezéregyéniségei, Önök kellett volna, hogy védjenek bennünket tanításukkal és bátorításukkal. Két évig Belgrádban a Társadalomtudományok Intézetének szociológiai osztályán dolgoztam. Nekünk, doktoranduszoknak megengedték, hogy a szomszédos UDBA-klubban étkezzünk. Ott ismertem meg igazán ezt a jellemet: „Mi mindenkiről mindig tudunk. Miránk csak felnézni szabad, különben ránk sem szabad nézni” fennhéjázó, önhitt, pökhendi viselkedésüktől egy életre megcsömöröltem, megutáltam minden hatalmat és hatalmaskodót... Ezt a mindig mindent tudó embert tette magáévá és alkalmazta értelmiségi elitünk. Úgy gondolkodott írásaiban, előadásaiban és úgy nyilvánult meg magatartásában, hogy „mi mindig tudjuk, hogyan kell helyezkedni”, hogyan kell felfelé nézni, megalázkodni és lefelé fontoskodni, egyet-egyert rúgni a megalázottba. Önök mindig tudták, hogy a párt mit akar önöktől. Én az ilyen magatartást mindig elutasítottam. És most jön a legnagyobb abszurdum. Bármennyire is tiltakoznak ellene, önök, akik pártfegyelemhez szoktak, megalázkodtak, eszmei párbeszédre képtelenek voltak, mégis a legszabadelvűbék lettek a magyar írói és közírói társadalomban. Legalább is önök ezt hitték és ezt terjesztették önmagukról. Valójában az történt, hogy önöket a Jugoszláv Kommunista Párt „tette” szabadelvűvé. A Jugoszláv Kommunista Párt önöket úgy tüntette fel, mintha önök lennének azok, akik a magyarországi írók és költők alkotásait megjelentetik. Valójában önök a párt engedélye, kezdeményezése és biztatása nélkül semmit sem mertek megjelentetni. Önök mindenben kikérték a párt véleményét és mindenkor csak azt tették, amit önöktől a pártfegyelem megkövetelt. Amit önök tettek, az pártfeladat

volt és semmi sem történt az önök kezdeményezésére. Ezerszer hallottam a szerbektől: ti nem vagytok olyan magyarok, mint azok ott, Magyarországon, ti nem szabad, hogy olyan magyarok legyetek, mint azok ott, Magyarországon. E mögött mindig ott volt az örökké gyanakvó és veszélyt sejtő szerb. Az oszd meg és uralkodj elv alapján működött az egész irodalompolitika 1945-1990 között. Csak szapuljátok azokat ott, Magyarországon! Veszekedjétek, gyűlöljétek egymást, nézzétek le azokat „odaát”! Ne csak mint írók, mint magyarok is

marjatok egymásba! Gúnyos, cinikus, csúnya játékot űztek önökkel és velünk is. Jól érezték benne magukat és mi sem éreztük magunkat rosszul.

Tanár úr, a Magyar Tudományos Akadémia osztogathat olyan elismeréseket nekünk, amilyeneket csak akar. Mi, magyarok a Vajdaságban jól ismerjük egymást. Jól tudjuk, ki mit és miért írt meg és tett meg. Mi egy kis kínai falu legrövidebb utcájának a páros vagy páratlan oldalán elférünk. Tévedhetetlenül ismerjük egymást.

* Reagálás a *Híd* 2002. februári számában Szeli István *Párhuzamos glosszák* címmel megjelent írására.